

3. Kurochkin, O.V. (2014). *“Pryshly, Bozhe, hostia – aby dobryi”, abo svitovi tradytsii hostynnosti* [“Come, God, the guest – if good,” or the world traditions of hospitality], [online] Available at: <<http://ethnography.org.ua/content/pryshly-bozhe-gostya-aby-dobryy-abo-svitovi-tradyciyi-gostynnosti>> [Accessed 11 October 2018].

4. Pavlenko, Yu.V. (2002). *Ystoryia myrovoi tsyvylyzatsyy : Fylosofskyi analiz* [The history of world civilization: philosophical analysis]. Kyiv: Fenyks.

5. Polevoi, P. (1879). *Ocherki russkoi istorii v pamyatnikakh byta*. V 2 t. T. 1. [Sketches of Russian history in the monuments of life. In vols 2. vol. 1]. St. Petersburg: Tipohrafiya V. Denakova.

6. Pushkarev, S. (2006). *Obzor russkoi ystoryy* [Overview of Russian history]. Mynsk: Yzd-vo Belorusskoho Эkzarkhata.

7. Shakhmatov, A.A. (2011). *Korsunskaiia lehenda o kreshchenyy Vladymyra* [Korsunskaya legend about the baptism of Vladimir]. Moskva: Lybrom.

© Поплавська А.В., 2018

Стаття надійшла до редакції: 12.09.2018

УДК 008+004

DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.34.2018.153844>

*Трач Юлія Василівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Київський національний університет
культури і мистецтв,
вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133
<https://orcid.org/0000-0003-2963-0500>
0411@ukr.net*

«ТЕХНОПОЛІЯ» НЕЙЛА ПОСТМАНА ЯК КОНЦЕПЦІЯ ПРО ЗІТКНЕННЯ КУЛЬТУРИ І ТЕХНОЛОГІЙ

Мета статті – проаналізувати концепцію Н. Постмана про зіткнення культури і технологій. **Методологія дослідження** передбачає застосування системно-структурного методу, що ґрунтується на забезпеченні комплексності предмета дослідження. **Новизна** полягає в з’ясуванні головних положень концепції Н. Постмана про зіткнення культури і технологій, виявленні її специфіки у загальному контексті наявних культурологічних теорій розвитку техніки. Відзначено, що Нейл Постман – один із значущих послідовників М. Маклюєна у сфері вивчення медіа. Він поєднав ідеї свого попередника із положеннями загальної семантики про знаки, наративи, дискурси, сформувавши тим самим свою концепцію публічної сфери суспільства. Н. Постман запропонував свою концепцію типів культур суспільства, яка ґрунтується на ролі технологій у підтримці її цінностей: культури, що використовують інструменти; технократії і технополії. На думку Н. Постманом, технологія може виступати в якості середовища для культури, яке впливає на неї як інтегруюче, так і дезінтегруюче, при цьому «технополія» вирізняється тим, що при такому устрої

суспільства альтернатив технології не існує. Технополія – це стан культури, що вимагає формування нового суспільного устрою, і неминуче призводить до швидкого занепаду того, що було пов'язано з традиційними уявленнями. Н. Постман у своїх працях прагнув привернути увагу до змін, зокрема до того, що нові технології рідко вирішують нагальні проблеми, а навпаки, радше створюють їх. **Висновки.** Н. Постман досить критично налаштований до сучасного телебачення, яке нівелює цінності Просвітництва, проте Н. Постмана в жодному разі не можна вважати «ворогом техніки» або «культурним песимістом», за це йому часто дорікають. На його переконання, нові технології нічого не замінюють і не покращують, а здебільшого все змінюють, при цьому рідко вирішують справжні проблеми, навпаки, радше створюють їх. Ідеї Н. Постмана можуть бути екстрапольовані на сучасні медіа, оскільки «технополія» в його розумінні розвивається за рахунок використання технологій в суспільстві.

Ключові слова: інформаційні технології; технократія; технополія; медіа; медіаекологія; Нейл Постман.

Трач Юлія Васильевна, кандидат педагогических наук, доцент, Киевский национальный университет культуры и искусств ул. Е. Коновальца, 36, Киев, Украина

«Технополія» Нейла Постмана как концепция о столкновении культуры и технологий

Цель статьи – проанализировать концепцию Н. Постмана о столкновении культуры и технологий. **Методология исследования** предполагает применение системно-структурного метода, основанного на обеспечении комплексности предмета исследования. **Новизна** заключается в выяснении основных положений концепции Н. Постмана о столкновении культуры и технологий, выявлении её специфики в общем контексте имеющихся культурологических теорий развития техники. Отмечено, что Нейл Постман – один из значимых последователей М. Маклюэна в области изучения медиа. Он соединил идеи своего предшественника с положениями общей семантики о знаках, нарративы, дискурсы, сформировав тем самым свою концепцию публичной сферы общества. Н. Постман предложил свою концепцию типов культур общества, основаную на роли технологий в поддержке ее ценностей: культуры, использующие инструменты; технократии и технополии. Согласно Н. Постману, технология может выступать в качестве среды для культуры, влияет на нее как интегрирующее, так и дезинтегрирующее, при этом «технополія» отличается тем, что при таком устройстве общества альтернатив технологии не существует. Технополія – это состояние культуры, которое требует формирования нового общественного строя, и неизбежно приводит к быстрому упадку того, что было связано с традиционными представлениями. Н. Постман в своих работах стремился привлечь внимание к изменениям, в частности к тому, что новые технологии редко решают настоящие проблемы, наоборот, скорее создают их. **Выводы.** Н. Постман достаточно критически настроен по отношению к современному ему телевидение, которое размывает ценности Просвещения, однако Н. Постмана ни в коем случае нельзя считать «врагом техники» или «культурным пессимистом», в чем его часто

упрекают. По его убеждению, новые технологии ничего не заменяют и не улучшают, а в основном все меняют, при этом редко решают настоящие проблемы, наоборот, скорее создают их. Идеи Н. Постмана могут быть экстраполированы на современные медиа, поскольку «технополия» в его понимании развивается за счет все большего расширения использования технологий в обществе.

Ключевые слова: информационные технологии; технократия; технополия; медиа; медиаэкология; Нейл Постман.

Trach Yuliia, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Kyiv National University of Culture and Arts, 36, Y. Konovaltsia St, Kyiv, Ukraine

Neil Postman's "technopoly" as a concept of the clash of culture and technology

The purpose of the article is to analyze the concept of N. Postman about the clash of culture and technology. **The research methodology** consisted in the use of the system-structural method, which is based on ensuring the complexity and breadth of the scope of the research subject. **The scientific novelty of the work** lies in elucidating the main postulates of N. Postman's concept of the clash of culture and technology, and revealing its specificity in the general context of the available cultural theories of technological development. It was noted that Neil Postman was one of the important followers of M. McLuhan in the field of media studies. He combined the ideas of his predecessor with the provisions of the general semantics of signs, narratives and discourses, thereby forming his concept of the public sphere of society. N. Postman proposed his concept of the types of cultures of society, based on the role of technology in supporting its values: cultures that use tools; technocracy and technology. According to N. Postman, technology can act as a medium for culture that affects it in both integrating and disintegrating ways, while "technopoly" is characterized by the absence of alternative to technology in the context of this type of social structure. Technopoly is a state of culture that requires the formation of a new social system and inevitably leads to a rapid decline of what was associated with traditional ideas. N. Postman in his works sought to draw attention to changes, in particular to the fact that new technologies rarely solve real problems; on the contrary, they rather create ones. **Conclusions.** N. Postman was quite critical of modern television, which blurs the values of the Enlightenment; however, N. Postman can in no way be considered an "enemy of technology" or "a cultural pessimist", which he was often reproached for. In his opinion, new technologies do not replace or improve anything but basically change everything, creating problems on the way rather than solving them. N. Postman's ideas can be extrapolated to modern media, as technopoly in his understanding is developing due to the extensive use of technology in society.

Key words: information technology; technocracy; technopoly; media; mediaecology; Neil Postman.

Вступ. Соціокультурна динаміка, як процес циклічної зміни і розвитку соціальних і культурних систем, перехід з одного стану в інший під впливом зміни панівної системи цінностей, вже давно вважається одним із найважливіших

предметів дослідження в гуманітарних науках. У різні історичні періоди ті чи інші чинники, що впливають на неї, виходять на перший план, привертаючи увагу вчених. Одним із перших, хто здійснив аналіз ролі інтернету, мобільних та інших інформаційно-комунікаційних технологій у соціокультурній динаміці, був американський соціолог Нейл Постман, один з авторів концепції медіаекології, яка об'єднала дослідників медіа з Канади, США, Європи, Азії, зокрема країни СНД. Н. Постман пройшов шлях від використання терміна «медіа» виключно в переносному значенні до формування концепції медіаекології, скованої на інтеграцію різних компонентів і процесів технічної, соціальної, комунікаційної сфер. На думку Н. Постмана, назва «медіаекологія» звертає увагу на те, що медіа – це ті «технології, через які розвивається культура» – він порівнює медіа з живильним середовищем на чашці Петрі, в якій культурні коди, цінності, уявлення розмножуються подібно до бактерій (Postman, 2000). Згідно з Н. Постманом, медіаекологія – це вивчення медіа як посередників між людиною-суб'єктом і певним об'єктом сприйняття, що випливає з відомої тези М. Маклюєна «медіа – це повідомлення». Медіаекологія вивчає медіасередовища в ролі систем, які саморозвиваються, і викликані ускладненням процесів у сучасну епоху, звідси і твердження про те, що технологічні зміни мають системний, екологічний характер. Ці положення Н. Постман виклав у працях «Зникнення дитинства: переосмислення цінності школи» (1982), «Розважаючи себе до смерті: публічний дискурс в епоху шоу-бізнесу» (1985), «Інформуючи себе до смерті» (1990), «Технополія: капітуляція культури технології» (1992).

Незважаючи на популярність імені автора, його концепція відома фрагментарно і використовується радше для позначення тих чи інших явищ в галузі медіа та масової культури, ніж для їх аналізу. Однак у концепції медіаекології міститься потенціал для аналізу медіа не лише на теоретичному рівні, а й для інтерпретації емпіричних даних. Це актуалізує необхідність чіткого аналізу теорії Н. Постмана, яка надалі дасть можливість розглядати медіа в соціокультурній динаміці з точки зору міждисциплінарного базису дослідження культури.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Проблема глобального поширення техніки та її критика були представлені і розроблені в межах гуманітарної традиції філософії техніки, в працях О. Шпенглера «Людина і техніка» (1931), Л. Мемфорда «Техніка і цивілізація» (1934), «Міф про машину» (1969–1970), Х. Ортеги-і-Гассета «Роздуми про техніку» (1939), М. Хайдеггера «Питання про техніку» (1954), Ж. Еллюля «Техніка» (1954) та ін. Критика техніки як феномена культури характерна і для представників Франкфуртської школи: М. Хоркхаймер і Т. Адорно «Діалектика Просвітництва» (1947), Г. Маркузе «Одномірна людина» (1964), Ю. Хабермас «Техніка і наука як ідеологія» (1968) та ін. Вчені цього напрямку сформуливали теоретико-філософські засади анти-техніцистських поглядів у культурі ХХ ст. Ці праці дуже відомі, оскільки є основою для численних досліджень культури сучасного суспільства, яке зазнає значних змін під впливом технічних нововведень, зокрема інформаційних технологій. Але ще є маловідома концепція Н. Постмана, яка викладена в його праці «Технополія: підпорядкування культури технологією» (1992), в якій він розвиває ідею «технополії» – сучасного

суспільства, тотально детермінованого технологіями. Н. Постман багато в чому продовжував положення, сформовані в межах гуманітарної традиції філософії техніки, роблячи акцент на соціокультурному аналізі медійних технологій. Однак його теорія не знайшла належного висвітлення і застосування при вивченні змін у суспільстві та культурі в епоху інтернет-технологій. Тому **метою даної статті** є з'ясувати головні положення концепції Н. Постмана про зіткнення культури і технологій, виявити її специфіку в загальному контексті наявних культурологічних теорій розвитку техніки. Визначення ролі концепції Н. Постмана в системі наукового знання необхідне для масштабного осмислення історико-культурного процесу XX – поч. XXI ст., а також сприяння формуванню цілісного уявлення про можливі варіанти розвитку сучасної культурології.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нейл Постман – один із значущих послідовників М. Маклюєна у сфері вивчення медіа. Він поєднав ідеї свого попередника із положеннями загальної семантики про знаки, наративи, дискурси, сформувавши тим самим свою концепцію публічної сфери суспільства. Також він розвинув положення М. Маклюєна про роль медіа у змінах інституту освіти, і, як наслідок, у змінах конструювання вікової групи дітей під впливом медіа. Крім того, Н. Постман запропонував свою концепцію типів культур суспільства, яка ґрунтується на ролі технологій у підтримці її цінностей. Розглянемо детальніше його напрацювання, в яких він розмірковує про культурні зміни в епоху високих технологій, наполягаючи на відповідальному поведженні з новими засобами масової інформації і технологіями.

Так, у праці «Технополія: капітуляція культури технології» (Postman, 2000) Н. Постман пропонує класифікувати культури на підставі того, які технології використовуються в суспільстві: культури, що використовують інструменти; технократії і технополії (Postman, 2000). У соціокультурній динаміці західного суспільства ці типи змінюють один одного послідовно, проте Н. Постман не наполягає на універсальності цієї моделі, тобто дає можливість припускати, що в інших суспільствах «технополія» може наступати, минаючи технократію. Третій рівень розвитку суспільства, на думку Н. Постмана, – «технополія», яка виникає під впливом розвитку інформаційних технологій, характеризується порушенням функціонування системи культури (Postman, 2000).

Є три ключові властивості першого, і найбільш раннього, а нині фактично вимираючого «ідеального» виду культури. По-перше, технології в такій культурі слугують двом базовим цілям: «вирішувати специфічні і термінові проблеми в фізичній сфері життя» і «служувати символічному світу мистецтва, політики, міфу, ритуалу і релігії» (Postman, 2000). Це аж ніяк не означає, що ця культура примітивна, – до цього виду можуть належати і досить складні, з великою кількістю різних технологій, культури. По-друге, технології повністю інтегровані всередину самої культури і виступають в ролі її елементів. Виконуючи функцію підтримки символічного світу, ці технології не створюють розподілу всередині картини світу, властивої цій культурі, не порушують трансльованих норм (Postman, 2000). Поверхневий погляд на природу засобів комунікації може викликати до життя судження про те, що інструментальна роль технологій характеризує будь-які медіа в будь-якій культурі. Однак концепція Н. Постмана

покликана зруйнувати це уявлення, показавши, що існують інші конфігурації, які виникають між технологіями і культурами, і більш властиві сучасним суспільствам.

«Технократія», з точки зору Н. Постмана, – це культура, яка значно відрізняється від «культури, що використовує інструменти». Принципова відмінність полягає в тому, що технології відіграють «центральну роль у світі думки цієї культури» (Postman, 2000), таким чином, увесь розвиток культури слугує основою розвитку технології. Висуваючи ідею про існування такого виду культур, Н. Постман фактично стверджує, що технологія не обов'язково є елементом культури, підпорядкованим її загальним системним вимогам. Технологія може виступати в якості середовища для культури, яке впливає на неї як інтегруюче, так і дезінтегруюче. Вплив технології на культуру може зумовлювати те, що «традиції, соціальні норми, міфи, політика, ритуали і релігія змушені боротися за те, щоб бути культурою» (Postman, 2000). Н. Постман стверджує, що цілісна, взаємоінтегрована з технологіями культура, що самопідтримується і самовідтворюється, можлива тільки в якості замкнутої системи, яку дає можливість конструювати усна традиція. Винайдення ж масового друкування, що призвело до масового поширення писемності в Європі, як і інших революційних винаходів, призвело до руйнування закритості системи культури, яка підтримується «акустичним», в термінах М. Маклюєна, типом конструювання реальності (Postman, 2000). «Занепад Європи» (Шпенглер, 2010), таким чином, можна інтерпретувати як боротьбу культури проти технологій. Суспільство, для якого засоби комунікації формують середовище, називається медіасередовищем, на думку Н. Постмана, не може володіти стабільною культурою, в якій картина світу перебуває в незмінності, а цінності, норми, міфи та ін. підтримуються всіма членами суспільства в первозданності (якщо така первозданність можлива в принципі). У «технократії» можливе існування кількох протилежних, конфліктуючих між собою картин світу, які підтримуються різними соціальними групами.

Однак, «технократія» – не єдиний можливий вид культури, в якому технології не інтегровані всередину культури. «Технополія» – наступний етап розвитку «технократичного» суспільства, яке сягнуло своєї межі, або, як називає її Н. Постман, «тоталітарна технократія». «Технополія» відрізняється тим, що при такому устрої суспільства альтернатив технології не існує. Якщо при «технократії» цінності і норми, які існували раніше в замкнутій системі, вступають в різні конфігурації з технологіями, так що можуть виникнути кілька протилежних картин світу, то при «технополії» зникає різноманіття картин світу. У чомусь це виявляється подібним до попереднього усного етапу розвитку культури, проте лише при поверхневому розгляді. Відсутність альтернативи не означає, що формується єдина, стабільна культура, в якій виражені ті чи інші сформовані цінності, норми та ін. «Технополія» передбачає, що відбувається переосмислення того, що є такі соціальні конструкти, як «релігія, мистецтво, родина, політика, історія, істина, приватність, інтелект» та ін. відповідно до того, що вимагають технології (Postman, 2000). Н. Постман подає «технополію» доволі антиутопічно, кажучи про те, що в ній сама людина виступає в ролі додатка

до технології. Це є певним перебільшенням, утім Н. Постман вбачав свою роль як дослідника медіа в тому, щоб вказати на больові точки, проблеми у впливі медіа на суспільство. Н. Постман має на увазі, що при досягненні заснованої на друкованій технології технократичною культурою граничної стадії свого розвитку відбувається трансформація, пов'язана з переходом до технологій електричних, які повертають епістемологічні принципи усної культури, підпорядковуючи людське життя потребам цілого племені, проте в якості племені постає «сума електронних технологій», які транслюють образи «племені», яке проживає в «глобальному селі».

Н. Постман переконаний, що технополія – це стан культури. «Так само це і стан розуму. Його суть в обоженні технології, а це означає, що культура чекає схвалення від технології, вона черпає задоволення в технології, отримує накази від технології. Усе це вимагає формування нового суспільного устрою, і неминуче призводить до швидкого занепаду того, що було пов'язано з традиційними уявленнями» (Postman, 2000). Технополія виступає ключовим предметом наукових пошуків Н. Постмана. Досліджуючи її на прикладі США, які, з точки зору вченого, є прикладом «молодої технополії» (Postman, 2000), він формулює специфіку ролі сучасних медіа в соціокультурній динаміці, що може бути імпліковано на інші суспільства.

У публічного дискурсу, який виникає в технополії, на думку Н. Постмана, є свої принципові відмінності, головна з яких полягає в тому, що він втрачає свою глибину і складність суджень. Це пояснюється, насамперед, тим, що аудіовізуальні медіа значно відрізняються від формату книжкового повідомлення в своєму впливові на конструювання соціальної реальності.

Читання книжкового тексту формує в індивіда здатність до пропозиціонального мислення, а аудіовізуальні медіа – до репрезентативного (Postman, 1994). Пропозиціональне мислення передбачає здатність мислити абстрактно, наприклад, вибудовувати знаки в лінійні послідовності, де є причинно-наслідкові зв'язки. Репрезентативне мислення передбачає здатність до сприйняття об'єктів без співвіднесення їх з абстракціями, таким чином, індивід відходить від уявлень про причинності та інших наслідків втрати здатності абстрактно мислити. Аудіовізуальні медіа не залишають, таким чином, місця для передання результатів пропозиціонального мислення, що позбавляє публічний дискурс глибини і серйозності. Увесь публічний дискурс незалежно від теми перетворюється на розважальне шоу. Н. Постман розвиває твердження, висловлене Р. Арнхеймом (Арнхейм, 1960), про те, що масова візуалізація мистецтва може розучити людей висловлювати свої думки (Postman, 1994).

У зв'язку з тим, що публічний дискурс незалежно від теми стає розважальним шоу, інтелектуали, вчені та ін. витісняються з публічної сфери фігурами, більш придатними для формату. Інакше кажучи, в технополії публічний дискурс починають формувати ті люди, які в книжкову епоху не змогли б в ньому брати участь, тому що не мали необхідного рівня інтелекту і компетенцій з написання серйозних текстів (Postman, 1985). Це ще більше спрощує дискурс.

Крім цього в технополії зникають деякі культурні конструкти минулих епох, що Н. Постман витончено показує на прикладі конструкту «дитинства»

в публічному дискурсі аудіовізуальних медіа. Спираючись у своєму дослідженні на Ф. Арьеса, який у фундаментальній праці з історії дитинства пише про те, що «відкриття дитинства» відбувається в епоху Відродження, тоді як в Середні століття «дитинства просто не існувало» (Арьес, 1999), Н. Постман поділяє цю тезу («ідея дитинства як соціальної групи» була присутня не завжди (Postman, 1994)) і пов'язує її з ідеєю формування «галактики Гуттенберга», тобто показує роль медіа у формуванні конструкту «дитинства». Це збігається із спостереженнями антропологів, наприклад, М. Мід так описує превалювання біологічних ознак у визначенні ролі дитинства в суспільстві неписьменних народів: «Рецепт педагогів, які рекомендують спеціальну педагогічну тактику поводження з дівчатами-підлітками, в застосуванні до самоанських умов говорив би: високі дівчатка відрізняються від малорослих дівчаток того самого віку, тому в їх вихованні ми повинні застосовувати інші методи» (Мид, 1988).

Отже, Н. Постман у своїх працях прагнув привернути увагу до змін, зокрема до того, що нові технології рідко вирішують сучасні проблеми, навпаки, радше створюють їх. Це положення відповідає переконанню М. Маклюена про те, що специфіка участі медіа в соціокультурній динаміці не зводиться до інструментальної «функції», але набагато складніше вписана в цей процес, тобто медіа не просто відтворюють ті чи інші культурні паттерни, а й беруть участь в їх зміні.

Таким чином, **новизна даного дослідження** полягає в з'ясуванні головних положень концепції Н. Постмана про зіткнення культури і технологій, виявленні її специфіки у загальному контексті наявних культурологічних теорій розвитку техніки.

Висновки. Узагальнення концепції Н. Постман дає підстави стверджувати, що він досить критично налаштований до сучасного телебачення, яке нівелює цінності Просвітництва. Проте Н. Постмана в жодному разі не можна вважати «ворогом техніки» або «культурним песимістом», у чому йому часто дорікають. У всіх своїх книгах він пояснював, що нові технології нічого не замінюють і не покращують, а здебільшого все змінюють, хоч і не завжди в позитивне русло: образ думок людей, їх сприйняття речей і поводження один з одним.

Ідеї Н. Постмана можуть бути екстрапольовані на сучасні медіа, оскільки «технополія», на його думку, розвивається за рахунок використання технологій у суспільстві. Його спадщина вимагає більш глибокого і детального вивчення, зокрема положення про роль сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в трансформаційних процесах, які відбуваються в культурі, освіті та інших соціальних інститутах.

Список використаних джерел

1. Арнхейм Р. *Кино как искусство*. Москва : Изд-во иностр. лит., 1960. 206 с.
2. Арьес Ф. *Ребёнок и семейная жизнь при Старом порядке*. Екатеринбург : Изд-во Уральского университета, 1999. 416 с.
3. Мид М. *Культура и мир детства*. Москва : Наука, 1988. 429 с.
4. Шпенглер О. *Закат Западного мира*. Москва : Альфа книга, 2010. 1088 с.

5. Postman N. *Amusing Ourselves to Death: Public Discourse in the Age of Show Business*. New York : Penguin Books, 1985. 184 p.

6. Postman N. *The Disappearance of Childhood: Redefining the Value of School*. New York : Vintage Books, 1994. 177 p.

7. Postman N. The Humanism of Media Ecology. *Proceedings of the Media Ecology Association*. 2000. vol. 1. pp. 10–16.

8. Postman N. *Technopoly: The Surrender of Culture to Technology*. New York : Vintage Books, 1993. URL: <http://www.collier.sts.vt.edu/1504/pdfs/technopoly-neil-postman.pdf> (Accessed: 12.05.2018).

References

1. Arnheim, R. (1960). *Kino kak iskusstvo* [Cinema as art]. Moscow: Izdatelstvo inostrannoy literatury.

2. Aries, P. (1999). *Rebenok i semeinaya zhizn' pri Starom poryadke* [The child and family life under the Old order]. Ekaterinburg: Izdatelstvo Uralskogo universiteta.

3. Mead, M. (1988). *Kul'tura i mir detstva* [Culture and the world of childhood]. Moscow: Nauka.

4. Postman, N. (1985). *Amusing Ourselves to Death: Public Discourse in the Age of Show Business*. New York : Penguin Books.

5. Postman, N. (1994). *The Disappearance of Childhood: Redefining the Value of School*. New York : Vintage Books.

6. Postman, N. (2000). *The Humanism of Media Ecology*. Proceedings of the Media Ecology Association, vol. 1, pp. 10–16.

7. Postman, N. (1993). *Technopoly: The Surrender of Culture to Technology*. New York : Vintage Books. Available at: <http://www.collier.sts.vt.edu/1504/pdfs/technopoly-neil-postman.pdf> [Accessed: May 12, 2018].

8. Spengler, O. (2010). *Zakat Zapadnogo mira* [The Sunset of the Western World]. Moscow: Alfa kniga.

© Трач Ю. В., 2018

Стаття надійшла до редакції 29.08.2018